Risâle Fî Hakkı Deverâni's-Sôfiyye - Zenbilli Ali Efendi

Bismillahirrahmânirrahîm.

Hamd Allah'a mahsûsdur ki Melik O'dur, Mennân O'dur, Azîz O'dur, Muktedir O'dur, Deyyân O'dur. O Kur'ân nûrunun marifeti ile irfânı bizlere farz kılmışdır. O'nun nebîsine ve onun halîfelerinin üzerine en güzel bir şekilde, dâimâ ve her zaman salât olsun.

Akıl sayfama gelen bilgileri, gönülden ve geldiği şekliyle bir risâle hâline getirmeyi tasarladım. Sonra bunları, "Sadece biz biliriz, Allah bize verdi" diye övünerek değil de, eksik ve noksanımızı kabûl ederek ve Allah'ın inayetiyle, haddi aşmış kimselerin inadını kırmak için kaleme almaya başladım.

Rabbim! Beni îmânlı kimselerden eyle, Şeytan'ın vârislerinden yapma, mîzân günü beni ârifler zümresi içerisinde haşr eyle.

Kardeşim! Bil ki, insanlar fazîleti de inadı da tercîh etmekde serbestdirler. Fakat onlar sağını solunu ayırd edemeyen, kibirli, câhil kimselerin inkârları ile dik başlı bir hâle gelmişlerdir. Bu sebeble îmânlı kimselerin, özellikle de zamanımızdakilerin kalblerindeki şübhenin ortadan kalkması için, gerçeği ve kesin delîli apaçık metinler ile beyân etmek bizim üzerimize vâcib olmuşdur. Zîrâ zamâne câhillerinin açıklamalarının sebeb olduğu fitneler yüzünden insanların çoğu şaşkın bir hâldedir. Bu insanlar hayır ehlinin sözlerini söylerler, fakat îmânları boğazlarından öteye geçmez. Bunlar, okun yaydan çıkdığı gibi dînden çıkarlar. Şeytanlar topluluğundan, inadçılar zümnresinden ve şer ehli insanlardan Allah'a sığınırız.

Bezzâziyye sâhibinin "Sôfilerin zikir meclislerindeki devrânı oyundur ve harâmdır, kötü bir fiil olduğu için imâmın bunu yasaklaması gerekir" şeklinde, sırf garaz dolu bir sözü vardır. Meşhur fakîh Câmiu'l-Fetevâ isimli eserinde de şöyle der : "Sôfilerin devrânı harâmdır. Onlara katılmak haramdır. Harâmı helâl sayan kimse kâfirdir". Pezdeviyye sâhibi de şöyle demişdir: "Sôfilerin devrânı çirkin bir fiil ve açık bir harâmdır".

Devrânı harâm sayanlar, buna delîl olarak Peygamberimiz'in, 'Men teşebbehe bi kavmin fe hüve minhüm (Kendini bir kavme benzeten kimse onlardandır)' sözünü ileri sürüyorlar. "Devrân oyundur ve icmâ ile harâmdır" diyorlar. Yine diyorlar ki, "Devrân raksdır ve onu ilk ihdâs eden Sâmirî'dir. Devrânın keferenin ve müşriklerin fiili olduğu açıkdır. Sôfilerin raksında da onlara benzeyiş vardır. Onların bu fiilleri kötü, âdî bir fiildir. Bu davranışın hakkı gözeten, insâf sâhibi kimselerin nazarında bir oyun ve bir eğlence olduğu açıkça bellidir".

Onların bu husûsdaki dayanakları Keşşâf sâhibinin "Cehrî zikir Tâhâ sûresindeki, وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفٰى âyeti ile Kur'an'da yasaklanmışdır" sözüdür.

Biz ise bütün bu iddiâlara katî bir cevâb ile şöyle cevâb veririz :

Bezzâziyye sâhibinin devrânın haramlığı konusundaki sözü sâbit değildir, doğru değildir. Çünkü devrânın raks olduğu herkesçe kabûl edilen bir hüküm değildir. Ne zikir bir oyundur, ne de zikreden oynayan bir kimsedir. Zikir ibâdetlerin en fazîletlisi olduğu gibi, zâkirler de en fazîletli kimselerdendir. Zikrin en fazîletli ibâdet olmasına şu âyet delildir : "اُتْلُ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ".

Zikredenlerin üstünlüğüne ise Hz. Peygamber'in şu sözü delîldir : "Zikreden kimse Allah'ın sevgilisidir". Yine şu hadîsler de buna delîldir : "Gâfiller içinde Allah'ı zikreden kimse, ölüler arasındaki diri gibidir". "Gâfiller arasında Allah'ı zikreden kimse, kuru ağaçların ortasındaki yemyeşil ağaç gibidir". İşte bizim olduğu gibi, cinlerin ve diğer insanların da peygamberi olan Hazret-i Peygamber'in bu sözleri zikrin ve zikredenlerin üstünlüğünü açıkça beyân etmekdedir. Bunları bile bile inkâr edenler kâfir olur. Böyle inkârcılardan olmakdan Allah'a sığınırız.

Devrânın harâmlığı ne Kur'ân, ne de hadîs ile sâbitdir. Bu husûsdaki delîlimiz ise onun oyun olarak kabul edilmiş olması ve bu yüzden men' edilmesidir. Kaldı ki, devrânın oyun olduğunu kabûl etsek bile yine de helâldir. Tıpkı, "قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ" âyetiyle işâret edildiği gibi. O hâlde mubah ile oynamak mubahdır. Sakal, sarık, elbise ile oynamanın mubah olduğu gibi. İnsanın eşiyle ve çocuklarıyla oynaması da bizâtihî mubahdır. Kezâ, ok ve yay ile oynamak da mubahdır. Zikir de bir ibâdetdir ve bizâtîhî mubahdır. Mubah olan şekilde devrân ve hareket etmek mubahdır. Bu tip oyunlar mubahlar cinsindendir.

Fetevâ sâhibinin "Devrânı helâl kabûl eden kimse kâfir olur" sözüne gelince. Bu tam bir cehâlet ve fâhiş bir hatâdır. Çünkü İmam-ı Şâfiî onu helâl sayanlardandır ve bu hükme göre müctehidlerden olan İmâm'ın kâfir sayılması gerekir. Şerîatımıza göre müctehidi tekfîr edenlerin, tövbe etmezlerse katli ve recmi gerekir. EI-Pezdeviyye sâhibinin, "Devrânın harâm oluşu, sarîh nas ve delîl ile sâbitdir" sözü de tam bir cehâletdir. Çünkü bu husûsda sarîh bir nas yokdur. Bu konudaki hadîs, papazlara mahsûs elbise giyen, onlar gibi kemer kuşanan ve putlara tapan kimseler içindir. Devrân ve hareket ile Allah'ı zikredenlerin müşriklere benzemediği apaçık ortadadır. Onlar, benzese benzese tavâf eden hacılara ve arşın etrafında dönerek Allah'ı tesbîh eden meleklere benzetilebilir. Hazret-i Peygamber'in "Mü'minin hâli iyiye hamledilir" buyurduğu gibi, görülenler iyiye hamledilmelidir. Devrânı müşriklerin raksına kim benzetebilir! Bu yakışıksız bir benzetme ve devrân yapanlara bir iftirâ ve hakâretden başka bir şey değildir. Kötü zan ise bize göre küfürdür.

Raksı ilk ihdâs edenin Sâmirî olduğu görüşünün doğruluğunu da kabûl etmiyoruz. Devrânın raks olarak telakkî edilmesi ne dînî açıdan, ne de dil ve ıstılah yönünden uygundur. Şöyle ki. Dînî açıdan, Sâmirî'nin raksı buzağıya tapmak için yapılan bir fiildir, yani açıkça şirkdir. Sôfîler ise tevhîd ehlidir ve devrân ile Allah'a kulluk ederler. Istılah yönünden ise raks tıpkı, kadınlı erkekli bir araya gelmiş bir topluluğun fısk ve işret meclisinde mizmar ile oynadıkları gibi bir oyundur, dansdır. Devrânın bu türden bir oyun olmadığı ise malûmdur.

Devrânın oyun olduğunu kabûl etsek bile, yine de onun harâm türünden bir şey olduğunu söyleyemeyiz . Çünkü Hazret-i Peygamber döneminde Habeşistan'dan mizmar ve def ile oynayan bir

topluluk gelmişdi. Hazret-i Peygamber, onların geldiğini duyunca Hazret-i Âişe'ye, "Ey Humeyrâ, Habeşlilerin oyununu seyretmek ister misin? " diye sormuş, "Evet" cevâbını alınca, onun elini tutarak oyun yerine götürmüş ve Hazret-i Âişe Hazret-i Peygamber'in koltuğunun altına yaslanarak Habeşlilerin gösterisini izlemişdi.

O hâlde, müslümanların sevinçlerinden dolayı yapdıkları raks mubahdır. Tıpkı hacca veya harbe gidenleri uğurlarken ve müslümanların bayram ve sevinç günlerinde davul çalmalarının da mubah olduğu gibi. Bu hareket, eşkıyâya, müşriklere ve münâfıklara bir korku ve dehşet verir. Buna göre, bizim görüşümüzce bu türden raks mubahdır. Muvahhid müslümanların bu husûsdaki delîlleri şudur. Ehl-i kıble tekfîr edilemez. Aksine ehl-i kıbleyi tekfîr etmek küfürdür. Bu el-Menâr, el-Muğnî, el-Muîn gibi muteber kitâblarda geçen, kânunlaşmış bir kâidedir.

"Hakk'ı gözeten insâf sâhibi kimseler" sözüne cevâbımız da şudur. Bezzâziyye'nin müellifi ne müctehidlerdendir, ne taklid edilenlerdendir, ne de taklîd edenlerin taklîd etdiği kimselerdendir. Pezdeviyye sâhibinin durumu da böyledir. Bunlar sağ tarafını sol tarafından ayırd edemeyen kimselerdir. Câmiu'l-Fetevâ'nın müellifi, Sultan Murad zamanında Edirne'ye gelmiş ve kitâbını orada yazmışdır. Keşşâf'ın yazarı ise mutezile mezhebindendir. Onun sözü bizim için delîl olmaz. Çünkü o dört Ehl-i Sünnet mezhebinden birine bağlı değildir. Ayrıca bunların hiçbiri, müctehidler ve mukalledler arasında yer almaz.

Sözün özü şudur. Devrânın harâm olduğuna dâir âyet ve hadîsden bir delîl yokdur. Mezheb imâmımız İmâm-ı A'zam'ın da onun haramlığıyla ilgili bir sözü yokdur. Bunun yanında İmâm-ı Şâfiî ona cevâz vermişdir. Bazı ibâdetlerde Şâfiî mezhebine uymak câizdir. Bu zikir meselesinde Şâfiî mezhebine uymak, aynen gıyâbî cenâze namazı kılarken o mezhebe uymak gibidir.

Kevâşî sâhibi, tefsîrinde ve yine el-Medârik sâhibi de kitâbında, "يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللهَ ذِكْرًا كَثِيرًا" âyetini tehlil, tekbir ve takdis ile, hasta veya sağlam, gece ve gündüz, gizli ve açık, karada ve denizde, otururken ve hareketli iken, yani her hâlde, hakkıyla zikretmek şeklinde tefsîr etmişlerdir. Ömer Nesefî tefsîrinde ve İmâm el-Vâhidî de et-Tefsîrü'l-Vasît'de, zikrin farz ibâdetlerden olduğunu ve farz ibadetlerin açıkça yapılmasının insanları teşvîk etdiği için ve ehemmiyyetine binâen, daha doğru ve daha makbûl olduğunu belirtmişlerdir.

Kaldı ki, Beyzâvî ve Allâme Zemahşerî de tefsîrinde şöyle demişdir : "Bilmez misin ki, nâfile ibâdetleri gizlemek daha doğru iken, farz ibâdetleri açıkdan yapmak daha makbûldür. Çünkü bu, insanların bu yolu tutmasını sağlar, onları gafletden uyandırır ve zikrin kalbde iyice yerleşmesine vesîle olur".

İşte bu tefsîrler, cehrî zikri kötüleyenlere karşı bir cevâb olduğu gibi, aynı zamanda bir azar ve tehdiddir. Hazret-i Peygamber, zikrin açıkdan ve çokça yapılmasına, bu husûsda gayretli olunmasına ve tevâcüde şu sözüyle işâret etmiş ve müminleri zikre teşvîk etmişdir : "Allah'ı çok çok zikredin. Öyle ki münâfıklar size, 'Siz riyâ yapıyorsunuz' desinler" Hadîsi Enes rivâyet etmişdir ve Buhârî'nin Sahîhinde geçmekdedir.

Allahu Teâlâ bizi ve sizi tevhîdi hakkıyla bilen ve inanan kimselerden eylesin, inadçı kimselerden etmesin. Hamd Allah'a mahsûsdur. Allah Efendimiz Muhammed'e, O'nun âline salât etsin, O'nun ve âlinin şânını yüceltsin.